

БІЛЬШОВИЦЬКА ТА КОМУНІСТИЧНА ТЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКОВНОЇ ПЕРІОДИКИ

НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ В 1920–1930 РР.

ЮРІЙ ДАНИЛЕЦЬ

Вступ

Як відомо, більшовики, прийшовши до влади в Росії, розпочали масштабний терор проти церкви, вважаючи її своїм головним противником за розум населення. Було вбито сотні і тисячі священників, рядових вірників та архієреїв. Підкарпатська Русь, яка після розпаду Австро-Угорщини та за наслідком післявоєнних угод, опинилася у складі Чехословаччини (далі – ЧСР), комуністична ідеологія також не обійшла боком.

Місцеві ліві утворили Міжнародну Соціалістичну Партію Підкарпатської Русі, яка в 14–16 травня 1921 р. влилася до складу Комуністичної партії Чехословаччини (далі – КПЧ), ставши її крайовою організацією.¹ На довиборах у парламент ЧСР на Підкарпатській Русі 16 березня 1924 р. комуністи отримали більшість, набравши 39,4% голосів виборців.² Такий успіх був викликаний демагогічними закликами, вимогами автономії, постійною критикою празького уряду. На наступних, дострокових виборах в листопаді 1925 р., комуністи показали також не поганий успіх, однак втратили майже 25 тисяч голосів виборців, отримавши в підсумку 30,8%. Парламентські вибори 1929 р. (24,4%) та 1935 р. (26%)³ показували кількісне зниження підтримки комуністичної ідеології, однак у загальному заліку вони займали одне із лідируючих місць. Таким чином, частина підкарпатців знаходилася під впливом комуністичної ідеології, що йшло в супереченню християнських церков.

1 Токар, М. Ю.: Політичні партії Закарпаття в умовах багатопартійності (1919–1939). Ужгород 2006, с. 189.

2 Там само, с. 294.

3 Там само, с. 300, 303.

В юрисдикційному плані православна церква на Підкарпатській Русі розділялась на два напрямки. Більшість парафій належала до сербської юрисдикції, яка в 1931 р. створила у краї Мукачівсько-Пряшівську єпархію. До того часу із 1921 р. православними громадами керували делегати Синоду. Місцеві активісти у той час називали свою структуру – «Карпаторуська автономна православна церква», хоча ця назва не була офіційно затверджена ні урядом у Празі, ні СПЦ в Белграді. Невелика кількість парафій визнавала своїм главою празького архієпископа Савватія (Врабеца), котрий отримав хіротонію в 1923 р. від вселенського патріарха.

Основна частина

В 1920–1930 рр. православна церква на Підкарпатській Русі мала три періодичні видання. В 1921 р. єпископом Досифеєм (Васичем) було засновано «духовно-просвітницьку газету для православних Карпатської Русі» «Руський православний вѣстникъ».⁴ Часопис видавався Видавничим комітетом в Ужгороді. Відповідальним редактором спочатку вказувався Іван Мондич, пізніше Кирило Прокоп.⁵ Як вдалося встановити, реальну роботу редактора виконував в'язень таборів Терезин і Телегроф, уродженець с. Яснище, нині Золочівського району Львівської області, Василь Ваврик.⁶ Часопис припинив виходити в 1922 р.

Другий за хронологією часопис – це газета «Церковная Правда», яка видавалася Єпархіальним управлінням (Духовною консисторією) в Хусті 1925–1927 рр.⁷ Друкували фізично екземпляри, як і попереднє видання – в типографії «Школьной помощи» в Ужгороді. За редакцію відповідав священник із с. Горонда Дмитро Беляков.⁸

Третє «періодическое издание для духовенства и вѣрующаго народа Православной Мукачевско-Пряшевской Епархии» – журнал «Православный Карпаторусский вѣстникъ», видавався найдовше (1935–1939 рр.). Від-

4 Данилець, Ю.: „Руський православний вѣстникъ» (1921–1922) як джерело з історії православної церкви на Підкарпатській Русі. In: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія, вип. 15. Ужгород 2007, с. 128–131.

5 Габор, В.: Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.). Львів 2003, с. 242.

6 Данилець, Ю.: Часопис Руський православний вѣстникъ 1921–1922. In: Pravoslavie a súčasnosť. Zborník príspevkov zo VII. Vedeckej konferencie študentov, absolventov a mladých vedeckých pracovníkov (Prešov, 31. marec 2015). Prešov 2015, с. 46.

7 Данилець, Ю.: Часопис Карпаторуської православної церкви – «Церковная Правда» 1925–1927 рр. In: Pravoslavie a súčasnosť. Zborník príspevkov zo VIII. vedeckej konferencie študentov, absolventov a mladých vedeckých pracovníkov s medzinárodnou účasťou, 5. apríl 2016. Prešov 2016, с. 25–37.

8 Габор, В.: Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.). Львів 2003, с. 313.

повідальним редактором був ієромонах (пізніше ігумен) Аверкій (Таушев), редактором – інок Олексій (Дехтерьов). З 1939 р. видання було перейменовано на «Вѣстникъ». Відповідальним редактором та видавцем було вказано священника Дмитра Рушача, головним редактором – архимандрита Матфея (Вакарова). Друк забезпечувала типографія «Школьной помощи» (1935–1938 рр.), а в 1939 р. місце друку в журналі не вказано.⁹ Підкреслимо, що всі названі видання друкувалося російською мовою.

В межах «Карпаторуської православної церкви» (1921–1931 рр.) та «Мукачівсько-Пряшівської єпархії (1931–1945 рр.) перебував і чоловічий монастир св. Іова Почаївського на Пряшівщині. Однак, в певний історичний період він не підкорявся сербським єпископам, визнаючи Карловацький Синод (РПЦЗ). В с. Ладомірово ченці на чолі з архимандритом Віталієм (Максименко) відкрили друкарню, де видавали різноманітну літературу, в тому числі з 1928 р. газету «Православная Карпатська Русь» (з 1935 р. – «Православная Русь»). Назване періодичне видання ми залишаємо поза межами нашого дослідження, передбачаючи в майбутньому підготувати окрему статтю про більшовицьку та комуністичну тематику на сторінках періодичних видань духовної місії.

Розпочнемо аналіз публікацій на означену в заголовку статті тематику за хронологічним принципом, із газети «Русській православний вѣстникъ». Опрацьований матеріал можна умовно розділити на три групи: 1) узагальнюючі статті, що мали на меті розкрити негативні наслідки приходу до влади в Росії більшовиків; 2) інформаційні замітки та статті про терор і голод в 1921–1922 рр., громадянську війну та виступи населення; 3) повідомлення про діяльність комуністів на Підкарпатській Русі.

12 жовтня 1921 р. газета публікує статтю Володимира Олега «Християнство і більшовизм».¹⁰ Автор наголошував, що «більшовики відкидають всяку віру в Бога, а Православне християнство ними переслідується з особливою жорстокістю». В статті міститься твердження, що більшовики відібрали від селянства землю та хліб, худобу і все рухоме майно, розстрілюють тисячами населення, тримають під арештом російського православного патріарха, а також перетворюють храми на розважальні будинки. Більшовики «залити кров'ю всю російську землю, вони хочуть ще, щоб у всіх країнах почалася міжусобна братовбивча війна, безжальна бійня і нещадне руйнування».¹¹

9 Данилець, Ю.: «Православний Карпаторуський вѣстникъ» – офіційне видання Мукачівсько-Пряшівської єпархії. In: Наукові записки Ужгородського університету. Серія: Історично-релігійні студії, випуск 3. Ужгород 2014, с. 42–62.

10 Олегинь, В. Християнство и большевизмъ. In: Русській православний вѣстникъ, 1921, 12 октябрю (29 сентябрю), №5, с. 2.

11 Там само.

2 лютого 1922 р. редакція розмістила статтю «Правда про совдепію», в якій подано уривки з листів дружини анонімного емігранта, котрий знаходився за межами більшовицької Росії. У вступній частині статті зазначається, що тест публікації може бути повчальним для «більшовиків-комуністів, котрі повернулися із Росії, і особливо для їхніх слухачів».¹² Кореспонденція містить опис матеріальних негараздів мешканців одного із підмосковних містечок, які полягали у відсутності продуктів харчування, масових грабежах, недостатній кількості коштів для обігріву будинків і т.д. Авторка листів завуальовано пише про розстріли населення більшовиками, терор та репресії проти колишніх царських чиновників та церковних діячів.

У двох невеликих замітках газета згадує народного комісара закордонних справ РСФРР Георгія Чичеріна. 9 листопада 1921 р. редакція називає його «більшовицький розбійник іноземних справ», а 16 листопада того ж року – «комісаром-брехуном». Суть публікацій зводилася до прагнення більшовиків налагодити контакти з європейськими державами та домогтися їхнього визнання шляхом виплати старих боргів Росії.¹³

Більше 10 газетних заміток було присвячено голоду, як наслідок злочинного керівництва більшовиками країною. 9 вересня 1921 р. часопис зазначав, що «більшовики – винуватці нечуваного горя»,¹⁴ а вже в наступному числі повідомляв про щоденні «розстріли сотні російських відомих людей» та про в'язниці, які «не вміщують арештованих». Редакція підкреслювала, що замість того, щоб боротися з голодом, більшовики репресували осіб, котрі намагалися допомогати голодному населенню.¹⁵ 23 вересня 1921 р. газета продовжує повідомляти про масові смерті від голоду та розстріли в більшовицькій Росії. «Тисячі гинуть від голодної смерті, між ними помер від голоду в Москві великий поет Олександр Блок.¹⁶ В Петрограді помер від голоду широковідомий професор Шахматов...¹⁷ В останній час розстріляні: вчений, професор університету Таганцев,¹⁸

12 Правда о совдепии. In: Русский православный вѣстникъ, 1922, 15 (2 февраля), №4–5, с. 4.

13 Съ чего начиналось, тѣмъ и кончается. In: Русский православный вѣстникъ, 1921, 9 ноября (27 октября), №9, с. 8; Въ Россіи. In: Русский православный вѣстникъ, 1922, 16 (2 ноября), №10, с. 7.

14 Въ Россіи. In: Русский православный вѣстникъ, 1921, 9 сентября (27 августа), №1, с. 5.

15 Въ Россіи. In: Русский православный вѣстникъ, 1921, 16 (3 сентября), №2, с. 7.

16 Олександр Блок помер 7 серпня 1921 р. у Петрограді від запалення серцевих клапанів.

17 Олексій Шахматов помер 16 серпня 1920 р. у Петрограді від перитоніту.

18 Володимир Таганцев, розстріляний 29 серпня 1921 р. по сфабрикованій справі «Петроградської бойової організації».

професор Лазаревський,¹⁹ професор Тихвинський...²⁰ Також розстріляні поет Гумільов²¹ та Акімов-Перец з дружиною...²² Між арештованими в Москві знаходяться Головін,²³ голова колишньої Державної думи, Кишкін,²⁴ Прокопович²⁵ та інші члени російського комітету допомоги голодуючим».²⁶

Наслідком голоду були різноманітні хвороби. Часопис повідомляв про високу смертність серед населення, особливо дітей. «... На Дону і на Кубані бродять натовпи хлопчиків, які прийшли сюди за хлібом. Вони збираються на вузлових станціях з усіх сторін, утворюючи табори від 300–500 чоловік і йдуть від станиці в станицю, просячи милостині. Більшовики збирають їх в табори, але у зв'язку з тим, що не в змозі їх прогодувати, дітвора йде крізь колючі дроти. Більшовицькі солдати вдаються до крутих заходів, щоб утримати дітей».²⁷ Тематика масових смертей від голоду продовжувалася в статтях «Жахи голоду»,²⁸ «Весь поволзький край»,²⁹ «Голод в Росії»³⁰ і т.д. 16 вересня 1921 р. газета опублікувала звернення патріарха Російської православної церкви (далі – РПЦ) Тихона (Белавіна),³¹ в якому першоієрарх закликає допомогти охопленим голодом регіонам.³²

19 Микола Лазаревський, розстріляний 26 серпня 1921 р. по сфабрикованій справі «Петроградської бойової організації».

20 Михайло Тихвинський, розстріляний 26 серпня 1921 р. по сфабрикованій справі «Петроградської бойової організації».

21 Микола Гумільов, розстріляний 26 серпня 1921 р. по сфабрикованій справі «Петроградської бойової організації».

22 Володимир та Віра Акімов-Перец, розстріляні 26 серпня 1921 р. по сфабрикованій справі «Петроградської бойової організації».

23 Федір Головін, голова Державної думи Російської імперії 2-го скликання, неодноразово арештовувався, розстріляний 10 грудня 1937 р.

24 Микола Кишкін, міністр державного соціального забезпечення в останньому складі Тимчасового уряду.

25 Сергій Прокопович, міністр торгівлі та промисловості, міністр продовольства Тимчасового уряду (1917). Був заарештований 22 вересня 1921 р. за звинуваченням у шпигунстві й у 1922 р. разом із дружиною висланий із Росії.

26 Въ Россіи. Ін: Русскій православный вѣстникъ, 1921, 23 (10 сентября), №3, с. 7.

27 Въ Россіи. Ін: Русскій православный вѣстникъ, 1922, 4 января (22 декабря 1921), №17, с. 7.

28 Ужасы голода. Ін: Русскій православный вѣстникъ, 1922, 1 февраля (19 января), №3, с. 4.

29 Весь поволжскій край. Ін: Русскій православный вѣстникъ, 1922, 1 февраля (19 января), №3, с. 4.

30 Голодь въ Россіи. Ін: Русскій православный вѣстникъ, 1922, 1 марта (16 февраля), №6–7, с. 7.

31 Тихон (Белавіна), патріарх Російської православної церкви, неодноразово заарештовувався, перебував в ув'язненні, помер 7 квітня 1925 р. на 61 році життя за офіційними даними, від серцевої недостатності.

32 Патріархъ всей Руси Святѣйшій Тихонъ по случаю голода. Ін: Русскій православный

25 січня 1922 р. в часописі була опублікована статистика вбитих та замучених більшовиками людей.³³ За словами редакції, на той час нібито було вбито 1 765 918 осіб. У статті подано розподіл жертв за професіями та соціальним походженням (архієпископів та єпископів – 28, священників – 1 215, професорів та вчителів – 6 275, офіцерів – 54 650, докторів медицини – 8 800, солдатів – 260 000, жандармських і поліцейський офіцерів – 10 500, жандармських і поліцейський солдатів – 48 500, землеробів – 12 950, осіб інтелігентних професій – 355 250, робітників – 192 350, селян – 815 100.³⁴ Насправді наведена статистика була зібрана особливою комісією генерала Денікіна з розслідування більшовицьких злочинів, скоєних різними структурами більшовицької влади тільки за період 1918–1919 р.

Політика більшовиків викликала незадоволення та виступи селянства. Часопис повідомляв про повстання на півдні Росії, в Сибірі,³⁵ в Карелії,³⁶ в Україні. Цікавий матеріал подано про заворушення серед українського населення. «Починаючи від річки Збруч до Києва виникли селянські повстання проти більшовиків. Озброєні загони просунулися до Тетерева поблизу Києва і зірвали міст на Дніпрі. Комісар Бронштейн (що називається по російськи Троцьким) виїхав із Москви на фронт і видав наказ зрівняти з землею міста, села і населення, де виникало повстання, знищити без помилування. Більшовицькі війська відступають або переходять на сторону повстанців, якими керують різні отамани...».³⁷ Згадуючи про встановлення у Владивостоці білогвардійського уряду,³⁸ редакція вітала вигнання звідти більшовиків, однак прогнозувала не тривале існування Тимчасового Приамурського Уряду через суперечки серед його міністрів.³⁹

І нарешті, статті третьої групи, які друкувала газета «Рускій православний вѣстникъ», обмежуються всього однією публікацією, де згадано діяльність комуністів на Підкарпатській Русі. Мова йде про передовицю від 17 травня 1922 р., в якій йдеться про політичні збори в місті Хуст на свято Георгія

вѣстникъ, 1921, 16 (3 септября), №2, с. 2–3.

33 Ужасы терора! In: Рускій православный вѣстникъ, 1922, 25 (12 января), №2, с. 4.

34 Там само.

35 Въ Россіи. In: Рускій православный вѣстникъ, 1922, 4 января (22 декабря 1921), №17, с. 7.

36 Возстаніе въ Карелии. In: Рускій православный вѣстникъ, 1922, 1 февраля (19 января), №3, с. 4.

37 Въ Россіи. In: Рускій православный вѣстникъ, 1921, 30 (17 ноября), №12, с. 7.

38 Мова йде про Приамурське державне утворення, з 23 липня 1922 р. Приамурський земський край, (неофіційно Приамурський край, «Чорний буфер») – державне утворення, що існувало з 26 травня 1921 р. по 25 жовтня 1922 р. на частині території колишньої Приморської області Російської імперії.

39 Въ Сибири. In: Рускій православный вѣстникъ, 1921, 9 септября (27 августа), №1, с. 6.

Переможця (6 травня) того ж року. За словами редакції, у зібранні взяло участь «три тисячі народу і шістдесят комуністів різної народності», які нібито «сталися всіма способами перешкоджати правильному і спокійному ходу зборів і домоглися навіть, що в президію зібрання був обраний один із їхнього середовища». Після виступу мешканця с. Іза Дмитра Симулика, який «довів «товарищам», що вони в народі ніякої підтримки не мають і що наш руський селянин їхньої урядової влади не бажає і не допустить», комуністи покинули збори, «не досягнувши ніякого результату». Редакція, підводивши підсумок під інформацією наголосила, що «Хустські збори послужили зайвим доказом, що православно-руське населення з більшовиками не погоджуються, воно бажає жити на своїй землі вільно, як добросчесні громадяни республіки».⁴⁰

Таким чином, редакційна політика газети «Русській православний вѣстникъ» була спрямована на детальне інформування про звірства більшовиків у Росії та цілковите ігнорування місцевої комуністичної партії. Очевидно, на багатьох прикладах терору, розрухи та спровокованого голоду, члени редколегії прагнули відкрити очі місцевому населенню та відмовити його від підтримки комуністів, котрі почали набирати популярність завдяки демагогічним обіцянкам та критиці уряду.

Періодичне видання «Церковная Правда» писало на більшовицько-комуністичну тематику набагато менше ніж попередня газета. Нами виявлено всього три публікації, які в тій чи іншій мірі стосуються об'єкту нашого дослідження. В №2–3 за березень–квітень 1925 р. часопис опублікував некролог патріарха Тихона, який помер 7 квітня того ж року. Згадуючи про правління першоієрарха РПЦ, редакція писала про захоплення влади більшовиками, «страшні гоніння на віру Христову». «Тому, що комуністи («радянська влада») стараються завести безбожництво в Росії. Православних християн мучили, вбивали, заключали до в'язниць. Так сталося з багатьма єпископами, священниками та вірянами... Безбожники позабирали з храмів і монастирів всі чаші, ікони, хрести і все, що було із золота або срібла...».⁴¹ Чимало уваги приділено діяльності так званої «Живої церкви», створеної більшовиками в 1922 р. Її керівників та адептів редакція звинувачувала у співпраці з більшовиками, захопленні храмів від «тихонівців», у спробі «створити нову віру, без таїнств і без ікон, і святих, як у лютеран чи кальвінів» та сприянні у знищенні цілого ряду опонентів (напр. митрополита петроградського Веніаміна (Казанського)).⁴²

40 Г. Ужгород, 17 мая 1922 г. In: Русській православний вѣстникъ, 1922, 17 (4) мая, №17–18, с. 1.

41 Святѣйшій Тихонъ, патріархъ московскій и всей Руси. In: Церковная Правда, 1925, мартъ–апрѣль, №2–3, с. 33.

42 Веніамін (Казанський), митрополит Петроградський і Гдовський РПЦ, Розстріляний за

Після смерті патріарха Тихона духовна влада в РПЦ перейшло до місцеблюстителя патріаршого престолу митрополита Крутицького Петра (Полянського).⁴³ Саме його звернення (послання) до пастви опублікувала газета в №7–8 (листопад) за 1925 р. Безпосередньо у тексті не йдеться відкрито про більшовиків, але митрополит Петро писав про церковні розділення («живоцерковників, обновленців, відродженців, самосвятів»). Особливо жорство він критикував спроби обновленців об'єднатися з патріаршою церквою на їхніх умовах, звинувачуючи опонентів у відході від канонів (одружені єпископи, другий шлюб для священників тощо). Об'єднання митрополит вбачав лише за умови, «якщо кожний із них відречеться від своїх помилок і принесе загальнонародне покаяння у своєму відділенні від Церкви».⁴⁴

У третій публікації є лише згадка про більшовиків та комуністів. У даному випадку це публікація бурхливої реакції В. Андрашка на зміст виданої Центральною канцелярією оборони віри листівки,⁴⁵ в якій, між іншим, вказувалося, що релігійна боротьба на Підкарпатській Русі була наслідком агітації більшовиків та чужинців. Своєю чергою, автор статті звинувачував греко-католицьку церкву в економічних поборах (коблина і роковина), які нібито безпосередньо сприяли відторгненню значної частини населення до комуністичної ідеології.⁴⁶

Отже, можна зробити висновок, що редакція часопису «Церковная Правда» фактично ігнорувала, або ж не розуміла загрозу церкві та суспільству з боку комуністичної партії. І це при тому, що після двох виборчих кампаній до чехословацького парламенту в 1920-х рр. комуністи отримали чималу підтримку мешканців Підкарпатської Русі. Крім того, після перемоги на виборах 16 березня 1924 р. КПЧ, керівництво Мукачівської греко-католицької єпархії, а також наближені до неї політики та журналісти, почали звинувачувати саме православних у підтримці більшовицької ідеології. Хоча аналіз результатів виборів показує зовсім інший розклад електоральних вподобань, і він зовсім не на користь греко-католиків. Тобто, можна говорити про свідому маніпуляцію та підміну понять, з метою залякати Прагу комуністично-пра-

вироком Петроградського ревтрибунала 13 серпня 1922 р.

43 Петро (Полянський), митрополит Крутицький, патріарший місцеблюститель в 1925–1936 рр. З 1926 постійно в ув'язненнях і засланнях. 10 жовтня 1937 р. розстріляний більшовиками біля м. Магнітогорськ за сфабрикованою справою.

44 Воззвание мѣстоблюстителя патріаршаго престолa. In: Церковная Правда, 1925, ноябрь, №7–8, с. 61–63.

45 Організація, яку створила Мукачівська греко-католицька єпархія для протистояння православному руху.

46 Андрашко, В. Церковна канцелярѣя обороны вѣры въ Ужгородѣ. In: Церковная Правда, 1926, февраль, №1–2 (9–10), с. 86–87.

вославною загрозою, переклавши власні прорахунки у роботі з вірниками на своїх ідейних супротивників.

Офіційне видання Мукачівсько-Пряшівської православної єпархії – часопис «Православный Карпаторусский вѣстникъ», писав про комуністів ще менше. Це явище можемо пояснити значною поразкою комуністичної ідеології після поширення інформації про геноцид голодом в Україні в 1932–1933 р., масові репресії в СРСР і т.д. В грудневому номері за 1937 р. редакція повідомила про відновлення гонінь на православну церкву в Росії. «Гоніння на Церкву продовжується ось вже двадцять років, то затихаючи, то знов розгораючись зі зловісною силою – зазначалося в публікації. – Та й чи може бути інакше, якщо саме поняття «свобода», «особистість» нічого спільного не має з комунізмом, а релігія це найвища свобода». Часопис переконував, що церква знов відчуває утиски та гоніння, арешти єпископів та духовенства.⁴⁷

Через рік журнал опублікував витяги з паризької емігрантської газети «Возрождение» та ужгородського «Русского народного голоса», які містили приклади репресій над церковними діячами в СРСР. Зокрема, підкреслювалося, що «В Рад. Росії всі церкви і всі релігії знаходяться в стані гоніння. Воно не припинялося ні на один день з самого виникнення радянської влади, стало звичним, постійним, нормованим. Але в цій нормі бували спалахи, ударницьке гоніння, в темпах стаханівщини, коли проводилися арешти духовенства сотнями і тисячами осіб по всій країні, їх висилали і розстрілювали; в такій же кількості закривалися храми, перетворювалися в клуби, їдальні, трактири або навіть зовсім підривалися і зносилися».⁴⁸ Окремо повідомлялося про розстріли видних ієрархів РПЦ, зокрема митрополита Феофана (Тулякова),⁴⁹ архієпископа Миколая (Добронравова),⁵⁰ єпископів: Сергія (Куминського),⁵¹ Антонія (Миловидова),⁵² Володимира (Горьковського).⁵³

47 Возобновление гонения на Православную Церковь въ Россіи. In: Православный Карпаторусский вѣстникъ, 1937, декабрь, №9, с. 21–22.

48 Въ СССР. In: Православный Карпаторусский вѣстникъ, 1938, май, №10, с. 19.

49 Феофан (Туляков), митрополит Горьківський та Арзамаський, розстріляний 4 жовтня 1937 р. по сфабрикованій справі «створення фашистської організації на території Горьківської області».

50 Миколай (Добронравов), архієпископ Володимирський та Суздальський, розстріляний 10 грудня 1937 р. за звинуваченням в антирадянській агітації та пропаганді.

51 Сергій (Куминський), єпископ Ачинський, тимчасово керуючий Красноярською і Єнісейською єпархією, розстріляний 11 грудня 1937 р. по сфабрикованій справі про участь у контрреволюційній офіцерсько-білогвардійській змові.

52 Антоній (Миловидов), єпископ Омський та Челябінський, розстріляний 4 жовтня 1937 р. по сфабрикованій справі «Повстансько-терористичної організації духовенства Челябінської області».

53 Володимир (Горьковський), єпископ Ульяновський, розстріляний 18 лютого 1938 р. по

Висновки

Періодичні видання православної церкви на Підкарпатській Русі в 1920–1930 рр. відводили більшовицькій та комуністичній тематиці на своїх шпальтах відносно не багато місця. Однак ці публікації були жорсткими та некомпромісними з антицерковною доктриною більшовиків та комуністів. Редакції часописів відслідковували актуальну інформацію про становище більшовицького режиму в радянській Росії та СРСР, писали чимало про утиски, переслідування та репресії проти церковних ієрархів, духовенства та рядових вірників церкви. Не обходили увагою газети і тиск більшовиків на представників інших професій, наводячи важливу для Підкарпатської Русі статистику звірств та злочинів. Стосовно місцевих комуністів, то про них писали зовсім не достатньо. Джерелом походження матеріалів про життя в «більшовицькому раю» була емігрантська та місцева преса, котра, в свою чергу, отримувала інформацію від своїх кореспондентів закордоном. Вважаємо, що напрямок вивчення, який заданий у заголовку статті, є перспективним. Вбачаємо його розвиток у підготовці окремого дослідження на основі матеріалів газети «Православная Карпатська Русь» («Православная Русь»).

сфабрикованій справі церковно-сектантської контрреволюційної організації та діяльності на користь японської розвідки.

Bolshevik and communist themes on the pages of Orthodox Church periodicals in Subcarpathian Rus in 1920–1930 years.

In Subcarpathian Rus in 1920–1930 pp. the Orthodox Church issued three periodicals in Russian: „Russian Orthodox Herald“, „Church Truth“ and „Orthodox Karpatorussky Herald“. Magazines were edited by both emigrants and local intellectuals of various kinds professions. The named periodicals were attributed to the Bolshevik and there is relatively little space for communist topics in its columns. However, these publications were harsh and not reconciled with the anti-church doctrine of the Bolsheviks and Communists. The editors of the magazines were monitored up-to-date information about the position of the Bolshevik regime in the Soviet Union Russia and the USSR, wrote a lot about oppression, persecution and repression against church hierarchy, clergy and ordinary believers of the church. They did not go around the attention of the newspaper and the persecution of representatives of other professions by the Bolsheviks, citing statistics of atrocities and crimes important for Subcarpathian Rus. The author analyses the publications, emphasizing the anti-Bolshevik sentiment editorial boards of periodicals.

Всѣ ангелы сотворены добрыми и чистыми, но не всѣ изъ нихъ сохранили себя такими: нѣкоторые изъ нихъ возгордились, возмечтали о себѣ: не стали повиноваться Богу и такимъ образомъ отпали отъ Бога. Гордость всегда всѣхъ губить — людей и ангеловъ — и неповиновеніе никого никогда къ добру не ведетъ. Тѣ ангелы, которые остались Богу покорны, послушны, стали еще добрѣе, еще святѣе, еще тверже въ добрѣ, такъ что, при помощи Божіей Благодати уже не могутъ и сдѣлаться худыми, злыми. А тѣ, которые отпали отъ Бога, стали теперь такъ злы, что имъ уже невозможно сдѣлаться добрыми. И такъ, ангелы двухъ свойствъ: одни — добрые, чистые; другіе — злые, нечистые. Какъ велико ихъ число? Ихъ такъ много, что въ словѣ Божіемъ о нихъ говорится, что изъ нихъ цѣлые легіоны злыхъ, нечистыхъ и тысячи тысячъ, тьмы темъ добрыхъ, святыхъ, поющихъ, вопіющихъ, взывающихъ и глаголющихъ: Святы

эта утрата, особенно въ настоящее время, когда корабль церковный приходится вести къ тихой пристани среди бушующихъ волнъ житейскаго моря.

Много враговъ у Правосл. Христовой Церкви. Теперь они усилили свою работу противъ Православия. Католики, вводя нашъ богослужебный обрядъ, совращаютъ, особенно въ церквахъ, вѣрующій народъ, западнымъ, издревле правосл. въ унию и тѣмъ самымъ отвлекаютъ силы Православной церкви отъ болѣе неотложной борьбы съ невѣріемъ.

Такъ называемые евангелисты или баптисты, а также и другіе сектанты всюду, гдѣ только возможно, проповѣдуютъ свои вѣроученія и увлекаютъ довѣрчивыя души мнимой святостью своей жизни и обѣщаніями матеріальной помощи. И бѣдная, немощная православная душа, не будучи въ состояніи познать всю ложность сектантскихъ ученій, восторгаясь воодушевленіемъ ихъ проповѣдниковъ, а не вѣршию и соблю-

Правда о совденіи (Изъ Русскій православный вѣстникъ, 1922, 15 (2 февраля), №4-5, с. 4)

ХРОНИКА ИНОЗЕМНАЯ.

* **Возобновленіе гоненія на Православную Церковь въ Россіи.** Сколько лѣтъ уже объективные люди и убѣжденные демократы въ Европѣ, особенно въ славянскихъ странахъ, хотѣли бы вѣрить, что въ концѣ концовъ въ Совѣтской Россіи начнется нормальное существованіе, особенно въ отношеніи предоставленія народу свободы хотя бы въ той части духовной жизни, которая является самой важной и самой святой, а именно — въ **религіозной жизни.** Но эти надежды

благомыслящихъ людей не оправдываются по сіе время. Гоненіе на Церковь продолжается вотъ уже двадцать лѣтъ, то затихая, то вновь разгораясь съ зловѣщей силой. Да и можетъ ли быть иначе, если самое понятіе «свобода», «личность» ничего общаго не имѣетъ съ коммунизмомъ, а религія — это высшая изъ свободъ. И какъ бы много ни обѣщала Совѣтская власть свободу, все равно свободы эти въ дѣйствительности не осуществляются и Церковь испытаетъ

Воззваніе мѣстоблюстителя патріаршаго престола (Изъ Церковная Правда, 1925, ноябрь, №7-8, с. 61-63)

Всѣ ангелы сотворены добрыми и чистыми, но не всѣ изъ нихъ сохранили себя такими: нѣкоторые изъ нихъ возгордились, возмечтали о себѣ: не стали повиноваться Богу и такимъ образомъ отпали отъ Бога. Гордость всегда всѣхъ губить — людей и ангеловъ — и неповиновеніе никого никогда къ добру не ведетъ. Тѣ ангелы, которые остались Богу покорны, послушны, стали еще добрѣе, еще святѣе, еще тверже въ добрѣ, такъ что, при помощи Божіей Благодати уже не могутъ и сдѣлаться худыми, злыми. А тѣ, которые отпали отъ Бога, стали теперь такъ злы, что имъ уже невозможно сдѣлаться добрыми. И такъ, ангелы двухъ свойствъ: одни — добрые, чистые; другіе — злые, нечистые. Какъ велико ихъ число? Ихъ такъ много, что въ словѣ Божіемъ о нихъ говорится, что изъ нихъ цѣлыя легіоны злыхъ, нечистыхъ и тысячи тысячъ, тьмы темъ добрыхъ, святыхъ, поющихъ, вопіющихъ, зывающихъ и глаголющихъ: Святъ, Святъ, Святъ Господь Саваоѣ, исполнь неба и земля славы Твоея. Да, и земля, и небо полны славы Твоея, Господи!

Аминь.

Воззвание мѣстоблюстителя патріаршаго престола.

Божію Милостію.

Мѣстоблюститель Патріаршаго Престола, Митрополитъ Крутицкій, Смиренный Петръ, возлюбленнымъ о Христѣ Архипастырямъ и всѣмъ чадамъ Православной Россійской Церкви.

Благодать Вамъ и миръ отъ Бога Отца нашего и Господа Иисуса Христа

Уже болѣе трехъ мѣсяцевъ прошло съ тѣхъ поръ, какъ Господу угодно было призвать къ себѣ Кормчаго Русской Церкви, блаженнѣйшаго Отца нашего Святѣйшаго Патріарха Тихона. Тяжела для насъ

эта утрата, особенно въ настоящее время, когда корабль церковный приходится вести къ тихой пристани среди бушующихъ волнъ житейскаго моря.

Много враговъ у Правосл. Христовой Церкви. Теперь они усилили свою работу противъ Православия. Католики, вводя нашъ богослужебный обрядъ, совращаютъ, особенно въ церквахъ, вѣрующей народъ, западнымъ, издревле правосл. въ унию и тѣмъ самымъ отвлекаютъ силы Православной церкви отъ болѣе неотложной борьбы съ невѣріемъ.

Такъ называемые евангелисты или баптисты, а также и другіе сектанты всюду, гдѣ только возможно, проповѣдуютъ свои вѣроученія и увлекаютъ довѣрчивыя души мнимой святостью своей жизни и обѣщаніями матеріальной помощи. И бѣдная, немощная православная душа, не будучи въ состояніи познать всю ложность сектантскихъ ученій, восторгаясь воодушевленіемъ ихъ проповѣдниковъ, а нерѣдко и соблазнаясь матеріальными расчетами, пьетъ ядъ духовной отравы и гибнетъ, отпадая отъ св. Церкви Православной. Все это происходитъ въ то время, когда широкой волной разливаются невѣріе, проникая во всѣ слои нашего общества.

Къ глубокому прискорбію попущеніемъ Божіимъ произошло раздѣленіе и внутри самой Православной церкви. По слову Божію они вышли отъ насъ, но не были наши, ибо, если бы они были наши то остались бы съ нами (Іоан. 2, 19). Мы разумѣемъ такъ называемыхъ живоцерковниковъ, обновленцевъ, самосвятовъ и т. п. Всѣ они своей самочинной іерархіей и самочиннымъ устроеніемъ церковной жизни, какъ въ исконной Россіи, такъ на Украинѣ и въ другихъ мѣсахъ, отдѣляются отъ единого Тѣла Христова, т. е. отъ Святой